

Capítol 2 ▪ L'OBJECTE i L'ESTRATEGIA D'INVESTIGACIÓ

1. El punt d'arrencada de la present investigació és una pregunta general: per què proliferen amb regularitat a la societat espanyola i catalana, una societat bàsicament estable, entre 1982 i l'actualitat i amb la transició política ja conclosa, grans mobilitzacions de protesta política? L'objecte d'aquesta investigació és donar compte del notable canvi de les pautes de consens i conflicte per les que atravesava la nostra societat després de 1982, o almenys d'una part important d'aquest canvi de pautes.

Hi ha una societat civil que emergeix durant el franquisme. I també una societat civil característica del període que anomenem *transició institucional* (1976-1982). La *hipòtesi central de l'estudi* és que en els darrers aproximadament vint anys apareix *una nova societat civil*, diferent de les anteriors, que contribueix vigorosament a modificar les pautes de consens i conflicte heretades i que, tot i la majoritària inserció de la població en les rutines de la política institucional, pressiona aquesta per altres vies –mitjançant grans mobilitzacions de protesta– per tal d'avançar en la expressió de les seves demandes i la democratització de la societat. El fenomen és aparent en allò que sembla un cicle de protesta identificable entre 1982 i l'actualitat. L'objecte d'aquest estudi és investigar els punts àlgids d'aquest cicle, els episodis d'acció col·lectiva relacionats al capítol 1, i donar així raó –mitjançant l'ús d'un indicador potent, l'acció col·lectiva, i especialment aquella amb una forta lògica auto-organitzativa– de part almenys del contingut i l'orientació de la nova societat civil emergent. Els objectes de la investigació empírica són els principals nodes d'aquest cicle de protesta i que ja hem citat al capítol anterior: les diverses vagues generals (i centralment, aquelles que superen la categoria de “vaga sindical”, notablement la del desembre de 1988) i les grans mobilitzacions de masses del període (com les produïdes per l'entrada d'Espanya a l'OTAN i la Guerra del Gol de 1991); el que tenen en comú aquestes accions col·lectives és l'expressió massiva que fa la ciutadania dels seus interessos i les seves inclinacions polítiques democratitzadores fora del circuit de la política institucional.

2. La investigació explora, per tant, les pautes de consens i conflicte que travessen la dinàmica social a Espanya i a Catalunya com a resultat de la transició política i a partir de 1982. Aquesta divisòria de 1982 pretén assenyalar que és en aquesta data quan la fase de construcció institucional pròpia de les transicions, allò que Rustow (1970) anomena “fase decisòria” ja s'ha culminat: els canvis dràstics del règim polític, la nova Constitució, la definició dels actors principals, el primer relleu democràtic i pacífic al Govern, la definició de la nova estructura jurídica general i els inicis de la sectorial etc. Espanya i Catalunya entraven a partir d'aleshores en la fase postransicional anomenada habitualment “de consolidació democràtica”. L'objecte central de la recerca és el trajecte que, en aquest context postransicional, segueix la societat civil: la seva composició (grups socials i actors dominants) així com les seves orientacions i activitats relatives al consens i al conflicte, les quals considerem una mesura fonamental de la variació de les pautes esmentades abans.

3. La societat civil sota el franquisme té una configuració específica. I la societat civil del període de la transició és també *sui generis*, es diferencia clarament de l'anterior i respon perfectament als trets establerts per teories i experts (ben sintetitzades, per exemple, a O'Donnell i Schmitter 1986). La *hipòtesi genèrica de l'estudi* proposa que, entre aproximadament 1982 i l'actualitat, emergeix a Espanya i a Catalunya *una nova societat civil* clarament diferenciada dels tipus anteriors assenyalats i, en paral·lel, un model de conflicte

social també característic i diferenciat dels dos anteriors, el propi de la era franquista i el de la transició. Aquesta nova societat civil emergent respon en part (a) a certes continuïtats amb les anteriors; en part també (b) al pas de la societat espanyola i catalana durant el període estudiat des d'una societat industrial a una altra postindustrial; en part, així mateix, (c) a la configuració a Espanya d'una democràcia liberal "posttransicional" (producte d'un procés compacte i en certa manera espasmòdic de canvi polític que origina anomalies estructurals amb efectes de llarga durada); i en part, finalment, (d) al dinamisme recurrent d'una ciutadania que en certs moments estratègics de crisi política, i auto-organitzada o al marge en bona part de la política institucional, fa públics llurs interessos però també *passions* (Hirschman, 1978) i pressiona al sistema polític per tal de democratitzar més profundament la política i la societat. Aquest darrer pas (d) és el que ocupa la part central del treball empíric realitzat. I els processos a-d esmentats, paràmetres seleccionats per la investigació i relatius al rerafons històric al sí del qual es produeix la dinàmica de l'objecte d'investigació, l'acció col·lectiva de masses.

4. El model de conflicte social de l'Espanya i Catalunya dels darrers vint anys exhibeix sintèticament cinc regions principals (vegeu Aguilar, 2001a: capítol 6). *Primera*, la "política dels interessos": la interacció permanent i altament formalitzada entre empresaris, treballadors, sindicats, patronals i Administracions (a la que s'hi ha d'afegir la que protagonitzen, més perifèricament, altres actors com ara els col·legis professionals i altres). Aquesta política dels interessos es configura apretadament entre 1976 i 1982, utilitza repertoris industrials i, amb posterioritat, ha quedat estabilitzada en uns estàndards que s'assemblen als habituals als països del nostre entorn (vegeu per exemple Crouch 1996). *Segona*, les "accions col·lectives de masses": mobilitzacions de gran envergadura, efímeres però altament "innovadores" en la mesura que, també en altres països europeus, expressen més reivindicacions de "titularitats" que no pas de "provisions" (vegeu Dahrendorf 1991 i Sen 1981), es produeixen al marge de la política institucional establerta (com ha fet notar Andrés Ortega, 1998) i responen a la lògica d'una ciutadania que reclama veu política adicional. Utilitzen repertoris postindustrials. *Tercera*, el sector dels moviments: "vells" moviments socials però, sobre tot, emergència dels "nous" moviments socials i de moviments específics (o "issue-movements") i, més recentment, de moviments "novíssims" (Ibarra, Aguilar 2001b). Utilitzen tant repertoris industrials (el moviment obrer) com postindustrials. *Quarta*, la proliferació d'organitzacions de moviment (Zald i McCarthy, 1987) de nou estil, com ara les ONG, que utilitzen repertoris postindustrials (Revilla, 2002). I *cinquena*, certs episodis de "guerra interna" (per utilitzar la noció de Gurr, vegeu Aguilar 2001a:cap. 6) a Euskadi.

Dins d'aquesta bateria de expressions del conflicte social recent a la nostra societat, el present estudi es concentra a les regions tercera i, sobre tot, segona que s'acaben d'esmentar. I parteix de la *hipòtesi general* (exposada amb un cert detall a Aguilar 2001b) de que durant el període seleccionat (ca. 1982-2003) es produeixen a Espanya i Catalunya una cadena de fenòmens de protesta massiva, un *cicle* de grans manifestacions ciutadanes, que sembla respondre a una lògica d'acció novedosa i encaixar en un perfil de canvi en procés d'esdevenir dins el repertori de la protesta occidental (quelcom suggerit així mateix pels esdeveniments esdevinguts en altres societats del nostre entorn, especialment a França, pel 1995, i a Itàlia, pel 2001-2002 -vegeu Ortega 1998 i Flores d'Arcais 2002-, als quals s'hi podrien afegir les grans manifestacions massives contra la Guerra d'Irak del primer trimestre d'aquest any 2003).

5. Com a resultat del que acabem d'argumentar, els fenòmens pormenoritzats que configuren l'*objecte empíric de la investigació* són els següents. Primer, el cicle de vagues general que esclata entre 1985 i 2002 (1985, 1988, 1992, 1994 i 2002), amb l'important precedent de les vagues generals del període transicional, sobre tot del 1976. Una hipòtesi específica és que, com a mínim, la vaga de 1988 supera en el seu desenvolupament la condició de vaga purament

sindical per esdevenir una “acció col·lectiva de masses”: més una manifestació que una vaga i amb un fort component d’auto-organització i d’expressió heterodoxa de les demandes. Segon, les mobilitzacions al voltant de l’entrada d’Espanya a l’OTAN entre 1982 i 1986. Una hipòtesi específica és que aquestes mobilitzacions donen lloc a diverses accions col·lectives de masses i un moviment social, i que contribueixen a generar un ventall de nous moviments socials que havien començat a apuntar durant el curs de la transició. Tercer, les mobilitzacions contra la Guerra del Golf de 1991, que repeteixen o aprofundeixen la pauta del cas anterior.

La *finalitat del treball empíric* és la d’establir les similituds entre aquests fenòmens, hipotèticament sintetitzables en els trets als quals s’ha al·ludit de: caràcter massiu de les mobilitzacions, predomini de la auto-organització, perdua pasatgera de la centralitat de les organitzacions polítiques formals –com ara sindicats, partits i grups d’interès- i impuls fonamental cap a una democratització adicional d’una societat i un sistema polític precipitats per la transició previa; i establir també les diferències fonamentals entre els episodis i els contextos respectius. I com a colofó de tot això, i sobre la seva base, establir o suggerir algunes de les tendències centrals que operen al sí de la societat civil que emergeix de la transició i de les noves pautes de consens i sobre tot conflicte que regeixen la societat espanyola i catalana contemporània.

6. Aquest estudi, en resum, es pot catalogar com un treball de sociologia política, i en particular, de sociologia de l’acció col·lectiva. La seva operacionalització central ha consistit en considerar que l’acció col·lectiva actua a mode d’indicador robust de l’objecte central, la societat civil espanyola i catalana posterior a 1982. Què aporta el coneixement disponible de la teoria social actual al respecte i cap a on es decanten els presupòsits principals, la “filosofia”, de la present investigació? La resposta es pot sintetitzar en quatre passos, a continuació.

(6.1) Pel que fa el *tema abstracte de la investigació* empírica que porta a terme l’estudi, es tracta d’una variant de la protesta social. Es produeix quan conjunts numèricament importants d’individus expressen els seus interessos: i) utilitzant no canals institucionals sinó l’acció directa; ii) i sense dotar de continuïtat a la protesta mitjançant xarxes permanents de coordinació (com sí és el cas amb els moviments socials). El fenomen, en conseqüència, forma part d’allò que tècnicament es denomina “acció col·lectiva informal”, una variant de l’acció col·lectiva la manifestació més coneguda i familiar de la qual són els moviments socials, essent l’altra component de la mateixa justament el nostre objecte principal aquí, és a dir, l’acció col·lectiva de masses. Creiem que hi ha un interès objectiu de la ciència social per investigar aquesta àrea de l’acció col·lectiva informal amb més profunditat, i en particular l’acció col·lectiva de masses, perquè la recurrència del fenomen contemporàniament es connex amb la falta de vitalitat de les democràcies. L’estat de coneixement al respecte podríem dir que és substantiu i a la vegada obsolet. És substantiu perquè els sociòlegs de la història i els historiadors socials han estudiat de manera recurrent el fenomen sota la denominació tradicional de “turba” (*the mob*) o “multitud” (*the crowd*) i han produït abundant investigació sobre aquest format de l’acció col·lectiva -diguem-ne- directe (vegeu per exemple Lorenzo, 2001). Però és un coneixement a la vegada obsolet en la mesura que, a l’era contemporània i en els països de l’OCDE, el fenomen ja no fa referència a motins de subsistència i accions similars portades a terme per masses d’extracció popular a la cerca d’unes mínimes condicions de vida sino a masses d’individus instruits, inserits en uns estàndards de vida elevats i que demanden una major qualitat de la vida políticodemocràtica. Protestes com aquestes han esdevingut recentment amb motiu de la Guerra d’Irak (2003) però també abans, com hem esmentat, com a mínim a França, a Itàlia i també a Espanya i a Catalunya, i aquest és l’escenari principal de la dimensió empírica de l’estudi.

(6.2) El *tema específic d'investigació* és la protesta espanyola entre 1982 i 2002, doncs ja s'ha dit que la protesta del primer trimestre de 2003, plenament congruent amb la línia argumental que estem desenvolupant, ha quedat de moment fora del marc de la recerca, que en aquell moment, quan es produí aquest darrer esclat, estava ja en la seva fase de finalització. Aquesta protesta social, ja s'ha dit, configura quelcom similar a un "cicle de protesta" (hipotèticament en el sentit que l'hi assigna Tarrow; clarament en el sentit descriptiu normal, no tècnic, de l'expressió) que implica una renovació del repertori d'acció col·lectiva als països del Primer Món. En aquest sentit, l'estudi s'alimenta principalment de les tradicions intel·lectuals que han inaugurat, respectivament, Sidney Tarrow i Charles Tilly (la millor expressió sintètica de les quals i de la seva aplicabilitat en l'estudi de casos es troba en el llibre de recent aparició en castellà, i patrocinat pel nostre grup d'investigació, compilat per Mark Traugott, 2002). La recerca es planteja també il·luminar un xic la relació entre aquest cicle de protesta i l'immediatament previ procés de transició política i el seu llegat inexorable, l'etapa postransicional o de, segons molts experts, "consolidació democràtica", una qüestió de moment poc clara.

En síntesi: el nivell de coneixement disponible sobre els fenòmens implicats en la investigació és escàs, carència que s'ha procurat equilibrar amb la producció endògena dels materials teòrics i conceptuals que s'inclouen als capítols corresponents (3-6 més els apartats corresponents als capítols de la Part IV).

(6.3) Hi ha finalment uns *objectes contextuais*, és a dir, certes qüestions generals dels entorns històrics i socials on es produeix la protesta que són, obligadament, paràmetres importants de la indagació. Principalment dos: el procés postransicional, del qual hem fet ja esment (i que es solapa i diferencia del procés, ortodox en els estudis del corrent principal sobre les transicions polítiques, de la "consolidació democràtica"); i el pas durant el període 1982-2003 de la societat espanyola i catalana de la condició de societat industrial a la de societat postindustrial (la qual cosa té implicacions conegudes sobre el model de conflicte social imperant).

Pel que fa el primer cas, l'estudi s'emmarca en les tradicions analítiques inaugurades per Víctor Pérez Díaz (1987, 1993, 1996) que atorguen a la societat civil un paper estratègic facilitador de la transició, primer, i de la configuració posterior de l'ordre polític i social, després. Doug McAdam, Sidney Tarrow y Charles Tilly (2001) identifiquen amb encert l'acció col·lectiva com a factor precipitant del curs efectivament seguit per la transició espanyola i la seva posterior etapa de consolidació. Al sí d'aquest enfocament, cal citar també les contribucions notables de Ramón Adell (1989) i Cayo Sastre (1997). En certa manera, allò que l'estudi modestament es proposa és proseguir aquests dos conjunts d'interpretacions (sobre la societat civil, sobre l'acció col·lectiva) per al període complet que abarca des de 1982 fins l'actualitat.

Pel que fa el postindustrialisme, l'estudi recolza sobre tot en els treballs seminals de Bell (1976), Touraine (1969), Esping-Andersen (1999 i 2000), Kitschelt i altres (1999) i Castells (1995).

(6.4) Pel que fa les *hipòtesis de partida*, i recollint allò exposat fins aquí, són en allò fonamental aquestes:

i) Els canvis sociestructurals de les formes d'organització social tendeixen a generar models de consens i conflicte característics i relativament homogenis. Aquest és també el cas de la transició i el període postransicional espanyols.

ii) Durant el període posterior a la transició institucional, és a dir, entre 1982 i l'actualitat, es produeix al sí de la societat civil espanyola i catalana un canvi dràstic pel que fa a les pautes de consens i conflicte que exhibeix, almenys relativament a les pròpies dels períodes anteriors

(l'era franquista i la transició institucional 1976-1982), un canvi, a més, que és innovador en termes comparats.

iii) L'acció col·lectiva desencadenada per la dita nova societat civil, la del període 1982-2003, és un factor d'impacte decisiu sobre la trajectòria seguida per la transició i pel nostre focus aquí, el període posttransicional. Un dels components destacats i recurrents d'aquesta acció col·lectiva han estat les grans mobilitzacions massives a la cerca d'una major democratització de la societat.

(Aquesta perspectiva intuïtiva sobre la lògica d'almenys algunes de les mobilitzacions investigades l'hem denominat "hipòtesi de la pressió democratitzadora". Es concreta en una varietat d'actituds i accions; per exemple, fent referència a la vaga general de 1988 es concreta en:

1. La manca de representativitat que els manifestants-vaguistes atribueixen a les institucions polítiques formals (el govern, els partits etc.) i la cerca d'alguna alternativa.
2. La necessitat de limitar el poder executiu per mitjà de contrapoders que permetin corregir allò que es percep com errors i desviacions en l'exercici del poder.
3. La manca de responsabilitat política que s'atribueix a una part almenys de la presa de decisions.
4. El fort biaix en la implementació de les polítiques públiques a favor dels interessos més organitzats i econòmicament poderosos.
5. El reclam de drets de ciutadania. Els manifestants-vaguistes (i en part també els sindicats convocants) emeten una demanda de que no hi hagi ciutadans "de segona" (joves, dones, exclusos) sotmesos a la subocupació, l'atur, la temporalitat i la marginació. Es pot percebre una mena de "economia moral" que s'oposa a la cultura del "campi qui pugui" estimulada pel govern del PSOE i particularment pel seu ministre d'Economia Carlos Solchaga.
6. La manca d'un funcionament de les institucions, entre les quals les associacions intermitges, com ara els sindicats mateixos, més democràtic i sensible a les demandes des d'abaix.
7. El distanciament i la manca de confiança de la ciutadania envers les elits polítiques i l'estil de govern basat en l'engany, el clientelisme, la corrupció etc.
8. Als fenòmens de protesta massiva que tenen com a eix reivindicacions econòmiques s'els hi reconeix habitualment la cerca d'una més alta qualitat de la vida econòmica. Allò que fa pensar en la "hipòtesi de la pressió democratitzadora" és que, sovint, a les protestes analitzades, apareix una reivindicació per una millor qualitat de la vida *política* i del propi sistema democràtic.

Hi han dificultats per *testar* aquesta "hipòtesi democratitzadora". Fonamentalment, perquè al tractar-se d'una peculiaritat que integra formes de protesta fonamentalment auto-organitzades, l'acció no exhibeix, o si existeixen són molt peculiars i poc "guerrers" (com es va poder observar, per exemple, a Barcelona amb ocasió de les protestes de febrer de 2003), "cuartels generals", líders reconeguts i mediàtics etc. És una pressió notable però que, paradoxalment, deixa pocs rastres. Des del punt de vista de la recerca, els indicis es poden percebre, de manera indirecta, per mitjà de les declaracions dels líders sindicals convocants, abans i sobre tot després de les accions; i també mitjançant l'examen dels editorials i articles d'opinió dels diaris i revistes, sobre tot els immediatament anteriors i posteriors a les accions on es detecta la "pressió democratitzadora".¹

¹ El text entre parèntesi parteix d'unes notes de Gisela Murillo.

7. La dimensió empírica de l'estudi, el treball de camp, i com a conseqüència de tot l'anterior, s'ha focalitzat en deu *objectius específics* o *ítems-target*, els quals, per ordre cronològic, són aquests:

1. La vaga general de 21.02.1985
2. La vaga general de 20.06.1985
3. Les mobilitzacions de masses motivades per l'entrada d'Espanya a l'OTAN, ca. 1982-1986
4. La xarxa de moviments originada en el referèndum sobre l'OTAN, ca. 1982-1986
5. La vaga general de 14.12.1988
6. Les mobilitzacions de masses originades en la primera Guerra del Golf i la política exterior espanyola al respecte, ca. 1990-1991
7. L'actuació del mass-media com a actors en la *crisi d'opinió* generada al voltant de la primera Guerra del Golf, ca. 1990-1991
8. La vaga general de 28.05.1992
9. La vaga general de 27.01.1994
10. La vaga general de 20.06.2002

Són aquests nou ítems (tots els episodis d'acció col·lectiva menys el 7) els que selecciona la recerca com a indicador robust d'una nova societat civil que fa la seva aparició després de 1982. L'objecte empíric de la recerca, en conseqüència, consisteix en reunir tota la informació que puguem sobre aquests episodis; entendre bé la dimensió que té cadascun d'ells i la lògica que segueix; analitzar la lògica de conjunt, si es el cas, que hipotèticament creiem que sí, en tant que "missatge" recurrent de la nova societat civil i indicador d'alguna peculiaritat de l'ordre polític postransicional (en la mesura que són majoritàriament, aquests episodis, símptomes pot ser d'algún malfuncionament crònic d'aquest ordre).

8. Tenim fins aquí exposades, les línies generals de la investigació i, específicament, quin és el seu objecte bàsic. Es tracta ara de definir l'*estrategia d'investigació* seleccionada, o dit d'una altra manera: sapiguent quines són les preguntes, definir les formes de cercar respostes que adoptem i les raons per fer-ho.

Pel que fa l'estrategia d'investigació la idea general és aquesta:

- a) Observar en detall un cicle de mobilitzacions de protesta, els nostres *ítems-target* relacionats a l'epígraf 7 anterior.
- b) Verificar si la hipòtesi central és comprova o no. La hipòtesi és que aquestes mobilitzacions de masses són en part (i) reaccions a la transició política previa i al tipus d'ordre polític instal·lat per aquesta, i en part (ii) contenen una lògica de pressió democratitzadora. El que cerquem és verificar si els episodis d'acció satisfàn o no, i fins a quin punt, la hipòtesi.
- c) Utilitzar els episodis d'acció col·lectiva seleccionats com a un indicador potent del contingut i orientacions de la societat civil, *nova*, que va desplegant-se amb posterioritat a la transició i durant el període 1982-2003.

Operacionalment, doncs, el que hem cercat per a cada un dels *ítems-target* és:

- a) Recollir informació sistemàtica sobre l'esdeveniment en sí.
- b) Recollir informació sistemàtica, especialment, sobre aquells trets característics que unifiquen els episodis de mobilització: participació massiva; predomini de les demandes polítiques democratitzadores; caràcter efímer; predomini de l'auto-organització al marge o amb una certa desvinculació de l'estructura política institucional.

- c) Recollir informació sobre el comportament de les variables contextuais que intervenen en cada episodi i que formen l'estructura explicativa bàsica de la nostra anàlisi (sobre aquest punt, vegeu la Part II, Modelització).

Per a cercar la informació amb que abastir de dades a-b-c s'han utilitzat les fonts que a continuació es relacionen però l'enfàsi central ha estat en establir una base de dades procedent de la revisió meticulosa de la premsa de la època. Les fonts són:

- a) Com diem, centralment, la premsa, en el doble sentit de la premsa professional, especialment la anomenada “de referència”, però també la produïda eventualment pels moviments o col·lectius mobilitzats, quan existeix (com és el cas abastament pel que fa les mobilitzacions contra l'OTAN).
- b) Complementàriament, i selectivament (per manca de recursos suficients:
 - (b.1) Documentació interna procedent de les entitats implicades en les mobilitzacions.
 - (b.2) Fonts estadístiques disponibles.
 - (b.3) Sondejos d'opinió rellevants.
 - (b.4) Un quart procediment, que al final no s'ha pogut utilitzar (perquè depenia d'un conveni amb una fundació privada que el feia possible però que, finalment, no ha cuallat), ha estat la formació de grups de discussió, amb activistes participants en les mobilitzacions, experts i periodistes.
 - (b.5) Lògicament, la bibliografia especialitzada disponible.

9. Pel que fa l'anàlisi dels fenòmens de protesta mitjançant la premsa, l'estratègia de producció de dades més utilitzada a l'Informe que segueix, cal fer algunes consideracions.

(9.1) La selecció dels diaris amb que treballar s'ha fonamentat en quatre criteris: continuïtat, freqüència diària, professionalitat (utilitzant en cada cas, com a mínim, un diari de referència) i ser d'àmbit estatal (“espanyol”). En algun cas, de manera justificada i puntual, s'hi ha afegit un criteri adicional: utilitzar complementàriament diaris i premsa d'àmbit regional per tal de donar cobertura als esdeveniments en zones puntualment necessàries; o d'orientació obertament diguem-ne “conservadora” (és a dir, suposadament i apriorísticament, posicionats en contra dels episodis d'acció col·lectiva objecte d'anàlisi, com una manera d'obtenir informació sobre l'impacte de les protestes sobre la dreta “sociològica” en el nivell d'una part important dels seus líders d'opinió).

(9.2) Utilitzant en la mesura del possible els Index que elaboren els grans diaris, s'han seleccionat els ítems-notícia que són el fonament de les bases de dades que s'han elaborat durant el treball de camp. S'han fotocopiat aquests ítems i s'han construït “llibres-arxiu” amb les fotocopies per tal de facilitar-ne el seu ús. El contingut dels “llibres-arxiu”, degudament filtrat i buidat seguint uns protocols uniformes, s'han introduït en les bases de dades informàtiques de manera que cada un dels ítems s'ha pogut codificar numèricament seguint els criteris d'un “quadre de variables” centrals per a cada episodi. Aquesta estructura de buidatge permet establir connexions entre els episodis, al sí dels episodis i entre aquests i les variables contextuais.

(9.3) En general, pel que fa l'enfocament de la metodologia seguida pel treball de camp central (el buidatge de la premsa) ens hem guiat per experiències previes molt conegudes, com ara Kriesi et alii 1995, Adell 1989 i Sastre 1997. La utilització de la premsa per tal de formar bases de dades per a l'anàlisi de l'acció col·lectiva és un recurs habitual, a vegades l'únic, i en conseqüència són conegudes les aventatges i desventatges que comporta. Bàsicament són aquestes:

- a) Aventatges. La més important és que, en absència de moviments socials articulats al voltant d'una protesta (que poden aportar un seguit de fonts d'informació alternatives), la utilització de la premsa és sovint l'únic mètode d'abordatge disponible.
- b) Desavantatges. Les principals són les següents. Una, que la lògica del periodista és sovint molt diferent, com és lògic, de la que necessitaria l'investigador per treure un gran partit d'aquesta font i, a vegades, pot ser sovint, és una lògica molt exbiaxada en contra de la protesta. Dues, el biaix periodístic més freqüent no és l'ideològic descrit sinó un altra purament tècnic: la manca de sistemàtica, rigurositat (que en el cas dels grans periodistes no hi falten, però no necessàriament "passen" el filtratge del redactors en cap que seleccionen els ítems que finalment apareixen publicats). Tres, que inclús si la cobertura és correcta, les variables bàsiques que interessin l'investigador (per exemple: participació, demandes principals, suport organitzat, etc.) no són recollides – quan ho són- amb sistematicitat.

Biaix, asistematicitat, irrelevància, incompletitud... Així i tot, com hem dit, aquests problemes de la "qualitat" de les fonts periodístiques no són obstacle perquè, a partir d'elles, es construeixin bases de dades rellevants. Raons principals:

- a) La primera és que la teoria permet donar direcció operacional a les dades de que es disposa, per deficientes que siguin. Es pot recordar al respecte que Tilly fa servir els esdeveniments violents com un esbiaixat però útil localitzador de l'acció col.lectiva en general (1978:245,251; vegeu al respecte Kriesi et alii 1995:260)².
- b) La segona és que, tot i les deficiències, si es construeix una serie es pot fer la hipòtesi, raonable, de que les deficiències són aleatòries i es distribueixen com una constant i, per tant, afecten de manera homogenia al conjunt de les dades (amb lo qual, l'inferència final que pot fer l'investigador té aquí un suport racional tot i conèixer-les). Com diuen amb raó Kriesi et alii (1995:255):

"per aquelles variables que són possible subjecte d'esbiaix... la millor solució no és permetre que el codificador [la persona que llegeix els ítems-notícia i els hi assigna codis numèrics] infereixi el que 'realment' va passar sino crear instruccions de codificació que converteixin en sistemàtic l'esbiaix".

En general, l'Apèndix ("The newspaper data") de l'estudi de Kriesi et alii (1995:253-273) ha estat una guia utilíssima per al present treball i és probablement la més solvent reflexió explícita sobre aquesta metodologia aplicada a l'acció col.lectiva que hi ha disponible.

² Diu Tilly (1978:245): "Els esdeveniments violents tendeixen a estar més ben documentats que els seus contraparts no violents i, en conseqüència, serveixen com un esbiaixat però útil localitzador [tracer] de l'acció col.lectiva en general".